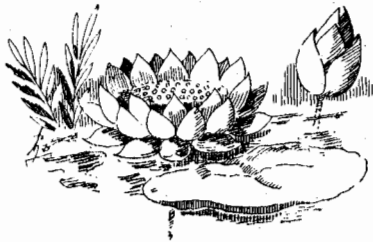

ดอกบัวกับพระพุทธศาสนา

พระวิมลศีลาจาร วัดศรีมหาธาตุ ผู้เรียบเรียง

พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ
นางโรจนา โตษยานนท์

ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

125
15765

นางโรจนา โดษยานนท์

ชาติระ ๓ สิงหาคม ๒๔๕๖

มรณะ ๓๓ มีนาคม ๒๕๑๖

ประวัติ

ของ นางโรจนา โดษยานนท์

นางโรจนา โดษยานนท์ (ถ้าโรช เควดเศร์นั) เป็นบุตร
คนที่สองของ เสวกโท พระอโศกมนตรี (เรียม เควดเศร์นั)
และนางดิน เกิดเมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ สำเร็จการ
ศึกษานิติศาสตรบัณฑิตจากโรงเรียน เซนต์โยเซฟ คอนเวนต์
วันที่ ๒๔ เมษายน ได้ทำการสมรสกับ ร.ต.อ. กฤษณ์ โดษยา
นนท์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓ เกิดบุตรและธิดา รวมสองคน คือ
เด็กหญิงวิษุตา อายุ ๓ ปี ๓๓ เดือน และเด็กชายภาคกร อายุ
๓ เดือนเศษ นางโรจนา โดษยานนท์ ได้ถึงแก่กรรม เนื่อง
ในการคลอดบุตรคนที่สอง เมื่อวันที่ ๓๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๖
รวมศิริมา ๓๘ ปี

ในระหว่างที่ยังมีชีวิต นางโรจนา โดษยานนท์ เป็นผู้ท
ไมบุญคุณทาน โอบอ้อมอารี เป็นที่พึ่งและเป็นที่รักของบรรดา

(๖)

พี่น้อง ฉะนั้น เมื่อมาถึงแก่กรรมโดยกระทันหัน เช่นนี้ จึง
ยังความเศร้าโศกอย่างสุดซึ้งให้แก่บรรดาญาติมิตร สหาย และผู้
ใกล้ชิด ขอผลบุญกุศลกรรมความดีทั้งหลาย ที่นางโรจนา
โคษยานนท์ ได้ประกอบในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ จึงดลบรร
ดาลให้นางโรจนา โคษยานนท์ ไปสู่สุคติภพนั้น เทอญ.

คำนำ

ร.ต.อ. กฤษณ์ โขษยานนท์ จะทำฉาปนกิจศพนาง
โรจนา โขษยานนท์ ผู้เป็นภรรยา ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยา
ราม ในวันที่ ๙ กรกฎาคม ค.ศ. นี้ มีความประสงค์จะพิมพ์
หนังสือเพื่อเป็นธรรม บรรณาการแก่ท่านทม เมตตา มาร่วมใน
งานดังกล่าวนี้ ได้ขอรับให้ข้าพเจ้าเรียบเรียงความไว้ เบ็ด
เต็ดถี่เกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของ ข้าพเจ้าจึงได้เรียบ
เรียงเรื่อง "ดอกบัวกับพระพุทธรูป" อันเป็นหัวข้อเรื่อง
ที่ได้เคยพูด ในที่ประชุม ภาวสุกตา ประจำ พรรษา ของสำนักวัด
พระศรีมหาธาตุ เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ แต่เวลาของ
การจัดทำเรื่องนี้ตรงกับกำหนดฉาปนกิจศพเต็มที มีเวลา
เรียบเรียงเพียงคนเดียวเท่านั้น ก็ต้องรีบส่งต้นฉบับไปพิมพ์
ทั้งสำเนาที่ได้อุดในคราวนั้นก็มีได้ไม่กี่เล่มแต่เพียงความทรงจำ
มาช้านาน การที่จะตรวจสอดอบหลักฐานที่มาในเรื่องที่ควร
ตรวจสอดอบกันได้ทำตามสมควร เรื่องของความบกพร่องคงจะ

๓ มากตาม๑ ทศวรรษจะเป็นเช่น๒ นน ข้าพเจ้าขอ๒ น้อมรับความ๑ บก
พร่องนั้น๑ ด้วยความ๑ เต็มใจ

คุณกฤษณ์ โขษยานนท์ ได้๑ บำเพ็ญ๑ กุศลต่าง๑ ๆ เป็น
อัน๑ มากนับ๑ แต่๑ มรณะกรรม๑ ของภรรยา๑ ที่รัก๑ เป็น๑ ต้นมา นอกจาก
จะ๑ ได้๑ บำเพ็ญ๑ กุศล ตาม๑ ประเพณี๑ นิยมตาม๑ กาดะอัน๑ ควร๑ เช่น ๗
วัน ๕๐ วัน แล้ว ยัง๑ ได้๑ บำเพ็ญ๑ กุศล๑ เป็น๑ การพิเศษ๑ ต่าง๑ ๆ เช่น
สร้าง๑ ธรรม์ไป๑ ประดิษฐาน๑ ไว้ที่๑ วัดเขาตากุญชร จังหวัด๑ ราชบุรี
ทำการ๑ อุปถัมภ์๑ ตาม๑ เณร เป็น๑ พระภิกษุ ๑ ที่๑ วัดสัตตนารถปริวัตร
จังหวัด๑ ราชบุรี สร้าง๑ พระยืน๑ ปาง๑ ถวาย๑ เนคร๑ อัน๑ เป็น๑ พระประจำ
วัน๑ ของนาง๑ โรจนา ซึ่ง๑ หาก๑ ดำรง๑ แล้ว๑ กำหนด๑ จะ๑ เจริญ๑ ไป๑ ประ
ดิษฐาน๑ ที่๑ พระวิหาร๑ ศต วัดพระ๑ ศรีมหาธาตุ ทำ๑ พิธี๑ กงเต็ก๑ ที่๑ วัด
สมณานัน๑ มี๑ วิหาร๑ เป็น๑ ต้น และ๑ ตั้งใจ๑ ประมวล๑ ส่วน๑ กุศล๑ ทง๑ ปวง๑ น
อุทิศ๑ ให้๑ แก่๑ นางโรจนา ภรรยา๑ ที่รัก๑ ผู้๑ ต่๑ อด ไป๑ ตู๋ ปรโลก๑ แล้ว๑ นั้น
หาก๑ นางโรจนา โขษยานนท์ สามารถ๑ หยิ่ง๑ ทราบ๑ ด้วย๑ ญาณ
วิถิ๑ ใดๆ ของ๑ อนุโมทนา๑ ใน๑ กุศล๑ เจตนา๑ อัน๑ ดำมี๑ ที่รัก๑ ได้๑ บำเพ็ญ
อุทิศ๑ ให้๑ ด้วย๑ ความ๑ รัก และ๑ เมตตา๑ ปราบ๑ ปรานา๑ จะ๑ ให้๑ ได้๑ รับ๑ ความ๑ สุข

(ง)

๒๕
๗
และรอกุศต^{๒๕}ตงนง^๗เป็นผล^๗ติดบรรพต^๗ให้โรจน^๗า โดยยานนท์
ได้รับ^๗ความ^๗เกษม^๗ตำรา^๗ญ^๗ตาม^๗ควร^๗ แก้ว^๗ดี^๗ย^๗ ใน^๗ด^๗ัม^๗ป^๗ร^๗าย^๗ิก^๗ภ^๗พ
๒
ม^๒น^๒เท^๒อ^๒ญ^๒

พระวิมลศัลยาจารย์

วัดพระศรีมหาธาตุ

วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๔๘๖

ดอกบัวกับพระพุทธศาสนา

ดอกไม้ นับว่าเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติชนิดหนึ่งที่เป็นเครื่องประดับโลกให้สดชื่นและงดงาม เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเข้มแข็งเบิกบาน เป็นสื่อ นำความบรรเทิงใจให้แก่มนุษย์ เพราะความงามอันสดชื่นของดอกไม้จึงเป็นเครื่องล่อตาล่อใจมนุษย์ ให้นิยมชมชื่น นอกจากรูปพรรณอันงดงามแล้ว กลิ่นอันหอมหวานชื่นรมของมันเป็นเครื่องล่อใจมนุษย์อีกอย่างหนึ่ง คงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าไม่ชอบความงามและกลิ่นอันหอมหวานของดอกไม้ นักประวัติศาสตร์ได้พิสูจน์ให้ทราบว่า แมคนบาทยังไม่รู้จักงนผ้า ก็ยังรู้จักเก็บดอกไม้มาประดับผมหรือทำเป็นพวงมาลัยสวมคอ ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ดอกไม้เป็นอาภรณ์ ดังแรกที่ตัดทมนุษย์รู้จักใช้บรรดาเครื่องหอมทั้งปวงเช่นนาหอม ก็ ถวน ถนบกกรอง มาจากกลิ่นของดอกไม้ และทำเทียนถนกดอกไม้ทั้งสิ้น เพราะความ

งามความสดชื่นและความหอม หวด ของดอกไม้ ดังกล่าวมานี้
ดอกไม้จึงเป็นทนนิยมชมชื่นของคนทุกชาติ ทั่วสรรพางค์ ดั่งแต่
ผู้เจริญที่สุดจนถึงผู้ที่ยังเป็นป่าเถื่อนอยู่ ดอกไม้จึงถูกใช้เป็น
เครื่องประดับบาน และเป็นเครื่องบูชาตามคำฉันท์ถนอม

ส่วนการนิยมดอกไม้ชนิดใดมากนั้น เป็นความนิยมของ
คนหมู่หนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นของธรรมดาที่จะต้องแตกต่างกันไปกว่าอีก
หมู่หนึ่ง หนึ่งย่อมต่างกันไปตามรสนิยมและสภาพแวดล้อม
ของคนในหมู่นั้น ๆ ดังนั้น การนิยมดอกไม้ จึงเป็นลักษณะ
ลักษณะที่แสดงถึงความรู้สึกนึกคิดของคนหมู่นั้นได้ด้วย เช่น
ชาวญี่ปุ่นนิยมดอกซากุระ ถือว่าดอกซากุระเป็นดอกไม้ทนนิยม
ที่สุดของชาติ ดอกซากุระเป็นดอกไม้ที่มีลักษณะพิเศษอยู่
ประการหนึ่ง คือบานพร้อมกัน และเมื่อถึงคราวร่วงก็ร่วง
พร้อมกัน อันเป็นลักษณะที่ตรงกับอริยาวัตรของชาวญี่ปุ่น
ที่ความสามัคคีกันและกล้าหาญยอมตายพร้อม ๆ กันได้ ใน
เมื่อถึงคราวที่จะต้องตายเพื่อป้องกันประเทศ ชาติอันเป็นที่รัก
ของตน แม้ไทยเราในภาคกลางแต่โบราณก็นิยมดอกประดู่
เพราะเป็นดอกไม้ที่เป็นเครื่องเตือนใจให้มีความสามัคคีดังลักษณะ

ณะของดอกประดู่ คือบานพร้อมกันและร่วงพร้อมกันอย่าง
 ดอกซากุระของญี่ปุ่น บทเพลงประจำกองทัพเรือของเรา
 ใช้เพลงดอกประดู่เป็นเครื่องปลุกใจ ทหารเรือ อยู่จน ทุก วัน
 บทเพลงนมขอความให้ทหารเรือทุกคนทำตนอย่างดอกประดู่
 เมื่อข้าศึกศัตรูมาโจมตี ให้ต่อสู้จนตายไปพร้อม ๆ กันเหมือน
 เวลาร่วงของดอกประดู่ ส่วนคนไทยทางภาคเหนือนิยมดอก
 เอง ถึงกับระบบเป็นเครื่องบรรณาการประจำปี ที่แสดงความ
 อ่อนน้อมยอมเป็นเมืองชนของกันและกัน ก็ดัดกับอชยาศรัย
 ของชาวไทยในภาคเหนือที่เป็นคนรัก สงบ ชอบ ความ งาม และ
 ความอ่อนหวาน ละเอียด ละเอียด อย่าง ลักษณะ ของ ดอก เอง
 ส่วนชาวอินเดียแต่โบราณมา นิยมดอกบัวถือว่าเป็นดอกไม้
 สำคัญ เป็นเครื่องหมายอันบริสุทธิ์ของจิตใจ อันสัมพันธ์
 ชาวอินเดียเป็นผู้ปลูกไม่อยู่ในความบริสุทธิ์ พยานที่เห็นได้ก็คือ
 อินเดียเป็นผู้ให้กำเนิดลัทธิศาสนาที่สำคัญของโลกคือ ศาสนา
 พราหมณ์และศาสนาพุทธ ดอกบัวได้รับเกียรติอย่างสูงในวง
 การศาสนาพราหมณ์ แม้ในทางพระพุทธศาสนาดอกบัวก็มี
 ความสำคัญไม่น้อย พระโบราณจารย์เปรียบดอกบัวกับ

พระพุทธรูปเจาบาง เป็รยบด้วยตัวอกของพระพุทธรูปเจาบาง เป็รยบ
ด้วยพุทธรูปด้านนิกชนบาง ซึ่งเป็นจุดประสงค์ที่จะนำมาบรยาย
ในอันคืบต่อไป

ชาวอินเดียถือว่าดอกบัวเป็นเครื่องหมายของความบริสุทธิ์
ผุดผ่อง เป็นดอกไม้ที่มรปทรวงกระทัดรัดสวยงาม มีลักษณะ
กลดบอ่อนนุ่ม เกษรเบ็นช่อสวยงาม มีกลิ่นหอมเย็นอ่อนๆ
ไม่ฉุนเฉียวรุนแรงเหมือนดอกไม้ชนิดอื่น ทางศาสนาพราหมณ์
นับถือดอกบัวว่าเป็นดอกไม้สำคัญอย่างยิ่ง เทพเจ้าที่สำคัญๆ
ของพราหมณ์ก็มักมีตำนานว่าเกิดในดอกบัวบ้าง มีดอกบัว
เป็นทประทบบาง อย่างที่เรยกพระพรหมซึ่งเป็นเทพเจ้าที่สำคัญ
ที่สุดของศาสนาพราหมณ์ว่ากมตาดีน แต่ตัวผู้มดอกบัว
เป็นทง เรยกพระชยาของพระนารายนซึ่งเป็นเทพเจ้าสำคัญ
ออกของคหรงวากมตา แต่ตัวงามเหมือนดอกบัว ในส่วนของ
พระพุทธรูปศาสนา ดอกบัวก็ยังได้รับนิยมยกย่องว่าเป็นดอกไม้
ที่สำคัญมากชน ดอกบัวมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนา
อย่างกว้างขวาง เราเกือบจะพูดได้ว่า ในที่ใดที่มีการกล่าว
ถึงดอกไม้ในคัมภีร์พระพุทธรูปศาสนา ในที่นั้นดอกบัวจะถูกระบุ

ช้อยู่ด้วย ดอกบัวถูกนำไปเปรียบเทียบกับพระพุทธเจ้า
เปรียบเทียบกับพระสาวกของพระพุทธเจ้า เปรียบเทียบกับ
พุทธบริษัท และเป็นศัพทมูลวิทยาของกับพระพุทธศาสนา
ซึ่งจะได้บรรยายเป็นค่าน ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ดอกบัวเปรียบกับพระพุทธเจ้า

ทุก ๆ ท่านคงต้องเคยได้เห็นพระพุทธปฏิมา ทั้งที่เป็นรูป
ปั้นรูปหล่อและรูปเขียน และคงจะสังเกตเห็นว่า พระพุทธรูป
ทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะเป็ประทักษิณ ประทับยืน แม้โดยที่ดัด
บรรทม ย่อมทำเป็นรูปดอกบัวรองรับแทนที่ประทับอยู่ในอิ
ริยาบถนั้น ๆ ทำไมท่านจึงทำเช่นนั้น? มีดอกบัวผู้รับ
รองที่ประทับนั้นหรือ? ความซอซนหากจะใช้ความพิจารณาดี
เด็กน้อยก็ดำมารถทราบได้ว่านั่นคืออุปมา ที่พุทธศาสนิกชนแต่
โบราณท่านได้นำมาใช้ เพราะดอกบัว ก็เป็นทนยมนับดอกบัว
เป็นดอกไม้ที่บริสุทธิ์สะอาดอยู่แต่ พระพุทธรูปเป็น
บริสุทธิ์ จึงเขาเรองกันได้สนิท อุปมาในเรื่องนมอญว่า อัน
ธรรมชาติของดอกบัวนั้น แม้จะเป็นของเกิดอยู่ในน้ำ แต่ก็ไม่

ตัดนาหรือหาไม้เบญจกวด อย่างที่เราชอบเปรียบกันว่านายยอม
 ไม่ค้ำบนใบบัว พระพุทธเจ้าทรงอุปมาและดำรงพระชนม์
 ชี้อยู่ในท่ามกลางกองกิเลสในโลก คือความโลภ ความโกรธ
 ความหลง อันครอบงำโลกอยู่ แต่อากิเลสเหล่านั้นมิได้แปด
 เบือนพระหฤทัยของพระองค์ พระหฤทัยของพระองค์บริสุทธิ์
 ผุดผ่องจากกิเลสเหล่านั้น เหมือนดอกบัวไม่เปื้อนน้ำ อนึ่ง
 ถ้าจะสังเกตต่อไป ก็จะเห็นว่ารูปบวททำเป็นฐานรองพระพุทธ
 รูปนั้น เป็นบวทต้องรับคอบบวทความและบวทหงาย บวทหงายนน
 คือกอดดอกบัว ส่วนบวทควานนคองเงาของดอกบัวอันเป็นเครื่อง
 หมายถึงให้รู้ว่า เป็นดอกบัวที่ลอยอยู่ในน้ำ ไม่ใช่บัวบก
 เราอาจ ทดลอง ได้ด้วยการเด็ดดอกบัว ให้เหลือเพียง ก้านดอก
 แล้วเอาดอยในน้ำ จะเห็นเป็นรูป บวทหงาย บวทควาอย่างททำเป็น
 ฐานพระพุทธรูป นี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นความคิดอันสูงและ
 แนบเนียนของพุทธดำเนินกชนแต่โบราณ ที่สามารถสร้างรูป
 อุปมาได้อย่างแนบเนียนที่สุด คือบรรจุความหมายไว้อย่างค
 ลึก และสามารถทำให้คงตงามชนกว่าการสร้างเพียงองค์พระ
 พุทธรูปเปล่า ๆ เพียงแต่สร้างดอกบัวชนเป็นเครื่องรองรับพระ-

พุทธรูปดอกเดียว ก็ดำมารับบรรจุความหมายถึงความเป็นผู้
 บริสุทธิ์จากกิเลสของพระพุทธเจ้า โดยไม่ต้องเขียนคำบรรยาย
 ช่างไม่ว่าจะทำได้เช่นนั้นโดยเหมาะสม

๒. สีของดอกบัวเทียบนั้พัฒนาวัชรังษี

ในตำราที่กล่าวถึงพระพุทธลักษณะ ได้กล่าวถึงนั้พัฒนาวัชรังษี คือพระรัศมี ๒ ประการของพระพุทธเจ้าไว้ เฉพาะพระรัศมีที่เทียบกับสีของดอกบัวมีถึง ๔ ชนิดคือ ๑. รัตตะ ดีเหมือนบัวแดง ๒. โสทาทะ ดีเหมือนบัวขาว ๓. นันตะ ดีเหมือนบัวเขียวหรือบัวขาว ๔. บิตะ ดีเหมือนบัวเหลือง ตามนัยจะเห็นได้ว่านั้พัฒนาวัชรังษี คือพระรัศมีพระกายของพระพุทธเจ้านั้น เปรียบได้ด้วยสีของดอกบัวถึง ๔ ใน ๒ คือกล่าวครึ่ง

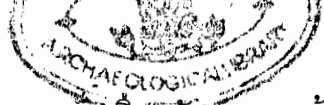
๓. อนุพยัญชนะเปรียบด้วยดอกบัว

ในตำราซึ่งแต่งพระพุทธลักษณะอันเรียกว่าอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการนั้น มีพระพุทธลักษณะที่ทานเปรียบเทียบกับดอกบัวไว้ ๓ ประการ คือ ๓ พระกรรณทั้งสองข้างมีตั้งฐานอัน

ยาวเรียวอย่างกุ่มประทุมชาติ ๒ พระธรรมาภรณ์ดงดอก
ประทุมชาติ ๓ กิ่งพระโอบูร์หอมพุ่งเหมือนกิ่งแห่งดอก
อบต

๔. อุปมาของพระนาคเสนเปรียบพระพุทธเจ้ากับดอกบัว

เมื่อพระนาคเสนถูกพระยามิตินทรกเภา ด้วย คำถาม เกี่ยว
แก่พระพุทธลักษณะว่า พระพุทธบิดาก็คือ พระพุทธมารดา
ก็ไม่มีใครประกอบไปด้วยมหาปรีดิ์ลักษณะ ๓๒ ประการ หรือ
รุ่งเรืองด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ มนต์วรรณคดีของ
ธรรมชาติ มีพระณพพณณรังษัตถ์ได้ ในพระพุทธเจ้าจึง
เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยมหาปรีดิ์ลักษณะและอนุพยัญชนะได้ เพราะ
ธรรมคาบตรถ้าไม่คล้ายบิดาก็คือทางมารดา นี่ทำไมพระพุทธ
เจ้าจึงแปลกไปกว่าพระพุทธรบิดาและพระพุทธรมารดา จนเทียบ
กันไม่ได้ พระเถระก็วัดขนาดด้วยขออุปมาพระพุทธเจ้ากับดอก
บัวว่า ธรรมชาติของดอกบัวนั้น เกิดขึ้นจากน้ำและเบือกคัม
แต่ดอกบัวก็มีรูปพรรณงาม มนต์ดีด้วย มีกลิ่นหอมชวน
ใจ มิได้มีรูปพรรณ ดีและกลิ่น เหมือนนาหรือเบือกคัมเลย

กเหมือนนักกับพระพุทธรูปเจาทมโต มีพุทธลักษณะ เหมือน พระพุทธรูป
 บิดาหรือพระพุทธรูปมารดานน ข้ออุปมาของท่านทำให้พระยา
 มิตินทพอพระทัยแฉะยอมจำนน ดังจะคดีดำเนินามิตินทปัญหา
 ตอนทกถาวนนมาตงไวตงน

ทวตคตัมมหาปริตตักขณปัญหาที่ ๓

“ราชา” ตัมเตจพระเจ้ามิตินทภมिनทราชาธิบตัมพระวราช
 โองการตรัสถามว่า “ภนฺเต นาคเสน” ข้าแต่พระนาคเสน
 ผู้ประกอบด้วยปรีชาญาณ ตัมเตจพระมกุฏมาจารย์นงาม
 เบนทยง ประกอบด้วยทวตคตัมมหาปริตตักขณะ ๓๒ ประการ
 พระฉววรรณดังทองส่องใส งามไปด้วยอดัดยานพยุษณะ
 น้อยใหญ่ ๘๐ ประการ “พยามปฺปภา” มีพระวิคัมขัษชาต
 เปล่งออกข้างตะวาท พระพุทธรูปทรงได้ภาคงามเบนทยง
 จริงอย่างโยมว่ากระนั้นแน่นอนหรือประการใด

พระนาคเสนก็ถวายพระพรรับพระวราชโองการ ออกไปว่า
 “มหาราช” ตรามหาบพิตรพระวราชตัมถาร “ภควา”
 อนันว่าตัมเตจพระพุทธรูปของคัมหูกกาทงแห่งดั่งด้าวจักร พระองค์

ทรงพระมหาปริตต์ลักษณะ ๓๒ “ดูคุณคุณ โณ” มั่งคั่ง
 ทองงามด้วยอดัดยานพยุขะน้อยใหญ่นับได้ ๘๐ ประการ
 อันเปดงปดง มีผองหนึ่งดงหนึ่งว่าเอาแก้ว ๘ ประการมาหุ้ม
 มาทาบทา มีผัพพณณรังษเปดงออกกรอบขอบข้างตะวา งาม
 ได้ภาคุดัดจะอุปมาได้ ขอถวายพระพร

สมเด็จพระเจ้ามณฑปนพระราชกรมีสุนทร พจนา พระราช
 โองการตรัสถามว่า “ภนฺเต นาคเดฺน” ข้าแต่พระนาคเดฺน
 ผู้มัญญาณปรีชา ตกว่าสมเด็จพระพุทธชนกชนนกดงามเหมือน
 กันกับพระดีพพญูหรือประการใด

พระนาคเดฺนจึงถวายพระพรว่าไม่เหมือนกัน

ขณะนั้นพระเจ้ามณฑปนทรมินทราธิบดี จึงมีพระราชโอง
 การตรัสว่า “ภนฺเต นาคเดฺน” ข้าแต่พระนาคเดฺนผู้ปรีชา
 ชนมดีว่าบุคคลผู้เกิดมาไม่เหมือนฝ่ายบิดา ก็จะเหมือน
 มาข้างฝ่ายมารดา นี้สมเด็จพระอนาวรญาณบ่หอนจะเหมือน
 มาข้างพระพันวษา สมเด็จพระพุทธเจ้านางามยงอินทพรหม
 ยมเรศทั้งปวง เป็นเหตุไฉนนิมนต์วัดชานวาทให้โยมแจ่งก่อน
 พระนาคเดฺนถวายพระพรว่า “มหाराช” คุรามหาบพิตร

พระราชดำริผู้ประเสริฐ เหมือนนกมุกต์คตบุษย์ บัวหลวง
 หนึ่งนามด้วยดี มกถนอนหอมด้อมด้วยรมรินบินเคาะเอาเกษร
 หอมฟุ้งจรอาบอบตระหลบไป เป็นที่จำเริญใจนั้นอันว่า
 ปทุมชาติและกมุกทหนึ่งนามบริสุทธ์ประเสริฐ เกิดที่ไหนนะบพิตร
 พระราชดำริ

พระเจ้ามณฑนทรราชบิดม้พระราชโองการตรัสว่า “ภนเด
 นาคเสน” ข้าแต่พระนาคเสนผู้ปรีชา อันว่าปทุมชาติดอกบัว
 และดอกกมุกทกเกิดเห็นอุปฐูปมหาหตถอยงพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า

พระนาคเสนถวายพระพรถามว่า ตรามหาบพิตรพระราช
 ดำริผู้ประเสริฐ ดอกกมุกทดอกบัวกเกิดทปฐูพี ผิดพรรณ
 สัสดรรใดนจึงไม่เหมือนกันกับปฐูพีเด้า

พระเจ้ามณฑนทรมินทรราชบิดม้แกว่า เป็นธรรมชาติของวิเศษ
 จะได้ม้เพศพรรณเหมือนปฐูพีพนหามได้

พระนาคเสนถวายพระพรว่า “มหाराช” ตรามหา
 บพิตรพระราชดำริผู้ประเสริฐ บัวกมุกทอันเกิดมาในปฐูพี
 เป็นดอกไม้อันวิเศษ มิได้เหมือนปฐูพีชนิด ส้มเค็จพระ
 บรมไตรโลกนาถ ก็มิได้เหมือนพระพุทธชบิดุเรศราชมารดา

มีดวงนาคจวบและกมุนิวเคษงามประเสริฐเกิดในปรุพี มิได้
เหมือนกันกับปรุพี ขอถวายพระพร

สมเด็จพระเจ้ามณฑปเป็นประชากร ก็ทรงพระดีไมตรี

โสมนัสตรัสว่า “ กตโถติ ” สมควรแล้วที่วิเศษชานาในกาต
บคน

๕. ดอกบัวเปรียบด้วยโอษฐ์ของพระพุทธเจ้า

มีคาถาเก่าแก่อยุบทหนึ่งซึ่งมักจะพบ จารึก อยู่ ตามตู้ พระ
ไตรปิฎกเก่า ๆ หรือจารึกไว้ที่หน้าหนังสือคัมภีร์เก่า ๆ ทำเป็น
รูปนางฟ้าอยู่ในกาดงกตบับัว คาถานั้นนิยมเรียกกันมาว่าคาถา
สุนทร ซึ่งได้ทราบว่ามันนิยมได้ยศศักดิ์แต่ก่อนใช้เด็กขม่งดี
ปากเวลาจะไปส่งนทานกบัสตรี ด้วยถ้อยคำว่าเป็นดังนี้ คาถา
นั้นขอความว่า

มุนุท วทนมุพฐ คพฐตมุภว สุนทร
ปานัน สรณ วาณ มยหิ ปิณยติ มน

วณหรือนางฟ้าอพระไตรปิฎก มีรูปอนางม เกิดแต่
ห้องแห่งดอกบัว ถือพระโอษฐของพระพุทธเจ้า ผู้เบนจอม
แห่งนักษัตรหลาย เบนเทพแห่งลี้ลุมพินีสวรรค์หลาย
จงยังใจแห่งข้าพเจ้าให้ยินดี

ในพระคานาเปรียบพระไตรปิฎกเป็นนางฟ้า และเปรียบ
พระโอษฐของพระพุทธเจ้าเป็นดอกบัว

๖. ดอกบัวเปรียบด้วยพระสงฆ์

ดอกบัวนอกจากจะเปรียบเทียบกับพระพุทธเจ้าดังได้กล่าว
มาแล้ว พระโบราณจารย์ยังได้เปรียบเทียบกับพระ
สงฆ์ไว้เป็นอันมากเช่น ในธรรมคาวจกิตกคณทั่วยว่า

ยถา	สงฺกการชานตฺถิมิ	อชฺมุณิตตฺถิมิ	มหาปเล
ปรทุมํ	คตฺถ ชาเยถ	ตฺถิจินฺหิ	มนโหรมิ
เชวํ	สงฺกการภุเตตฺถ	อนชฺมุเต	ปฺลชฺชเน
อิตฺติโรจติ	ปญฺญา	ตมฺมาตมฺพุทธชลาโกล	

ดอกบัวแม่จะเกิดชนตามคดักปรก ตามกองขยะทเขาทง
 ทัพถมไว้ตามริมถนนทเติมไปด้วยผู้ กยงมกดินหอมเบณฑ
 ร์นรมย์ใจ คนยอมเก็บมาทตทรวงประดับแม่ด้วณดังของร่างกาย
 โดยปราศจากการรังเกียจถึงสถานทีเกิดชน แด้น จะ ปฏิภูณของ
 มั่นนินไต พระด้งข้ล่าวกของพระด้มมาด้มพทขเจ้า แม่จะ
 เกิดในตระกูลดยากจนเชญใจต่ำข่าเลวทรามด็กเท่าใดกดี เมื่อ
 มาประพฤตติปฏิบคชอบ คนกยอมเดอมได้ศรัทธาเคารพกราบ
 ไหว โดยปราศจากความรังเกียจถือชาติตระกูลณน ชชน
 เป็นกรออบมาทเหมาะสมมาก ถ้าเราดนใจคักษาในเรื่องการ
 ถ้อชาติชนวรรณะของชาวอินเดียมัยก่อน จะเห็นได้ว่าการ
 ถ้อชาติชนวรรณะของเขานัน ถ้อกนอย่างรุนแรงแะจริงจิง
 การทชนผู้อยู่ในวรรณะด้ง มายอมกราบไหว ผู้ทอยู่ในวรรณะ
 ต่ำกว่านัน โดยปกคิตัวจะมีไม้ได้โดยเด็ดขาด นอกจากผู้
 ทางคุณด้มบคด้มเป็นดอกบัวจิง ๆ

๑. อุปมาของพระนาคเสนเปรียบดอกบัวกับพระสงฆ์
 เมื่อได้อภิปรายกับพระยามิตนท ถึงเรื่องพระ ขริยสาวกผู้
 ทรงชคคคุณ พระนาคเสนได้เปรียบเทียบพระขริยสาวกกับ

ดอกบัวไว้ว่า ดอกบัวมีชาติอันสูง เพราะเป็นของบริสุทธิ์และ
 เป็นเครื่องเจริญใจ เป็นของเย็นสนิท มีลักษณะอันงดงาม
 เป็นของน่าอยากได้ มีกลิ่นหอมหวด เป็นที่เย้ายวนใจให้
 ประวราณา มิได้เบียดเบียนและคม ประดับด้วยกตัตถะ
 เกษรอันละเอียดอ่อน อันหม่อมมรยมช้องเสด็จพันใด พระ
 อริยสาวกผู้เขาดังคฤศน์สืบตามเสด็จ ย่อมเป็นผู้มีจิต
 ประกอบไปด้วยเมตตาอันเย็นสนิทอันงดงาม เป็นผู้อบรม
 ด้วยของหอมอันบริสุทธิ์สะอาดหาของหอมอันเต็มอุมได้ คือกศัต
 เป็นทรก เป็นเครื่องยังใจให้เอิบอาบของเทวดาและมนุษย์ทั้ง
 เป็นผู้ให้ความโศกไม่ฉาบทาได้ทั้งในโลกนี้ และโลก หน้าฉนน
 ดังจะ คัด ข้อความใน มีดินท ปัญหา ตอนที่กล่าวมาดังได้

ตงน

“พระนาคเส่นถวายพระพรคือไปว่า “มหाराช” ดรา
 มหาบพิตรพระราชดำมการ พระโยศาวจรที่ดำมาทานรดกคน
 ได้เป็นใหญ่ในพระบวรพุทธศาสดา และเป็นที่ได้มนต์ยนต์
 ย่อมมแต่ต้นคตต์รดมาบตนะน

“มหाराช” ขอถวายพระพรบพิตรพระราชดำมการ อีก

ประการหนึ่ง ปานประตุงประตุมชาติบัวหลวง ขรรคมดาว่า
 ประตุมชาติบัวหลวงนั้น ย่อมมีคุณถึง ๓๐ ประการเหตุที่
 เป็นพืชชาติอันสูงบริดฐุขประเสริฐ เกิดเป็นดอกไม้อันเลิศใน
 โลก เป็นประเพณีนิยมมา “กตเมตต์” อันว่าคุณแห่งประ
 ตุมชาติ ๓๐ ประการนั้น เป็นไฉน “สันนิททุมทุ” คือประตุม
 ชาติอันเป็นของอ่อนนุ่มสันนิทประการ ๑ “สัณนิย” เป็นทตง
 แห่งความงามประการ ๑ “สัคนุธิ” มีกลิ่นหอมประการ ๑
 “บิย” เป็นทริกแห่งขนทงหลายประการ ๑ “ปคฤติ”
 อันขนทงหลายปราถนาประการ ๑ “ปดฐุฐุ” อันขนทง
 หลายดรรเสวีญประการ ๑ “ชตททุมอนุปคฤติ” จะ
 ได้มีน้ำหรือเปลือกตม ชิมซาบเบี่ยก ปนอยู่ หามิได้ ประการ ๑
 “อนุปคฤเทสวฤณฤณิกาทิ มณฐิตุ” ประดับไปด้วยใบ
 อ่อนเกษรแฉะกตบ ประการ ๑ “ภมรคณเสวีติ” มีหม
 แห่งแมตงภู่แฉะแมตงผิงบินโฉบฉาบคาบเกษรประการ ๑ “ส
 ตตตตตตตตตต” เจริญร่นแต่ในหน้าอันสะอาดประการ ๑ ดิริ
 เป็น ๓๐ ประการดังนี้ อันว่าประตุมชาติเป็นของประเสริฐ
 ประกอบไปด้วยคุณ ๓๐ ประการฉะนี้ “ยถา” มีครุณานันโด

“มหाराช” ขอถวายพระพรบพิตรพระราชดำเณร
 พระโยคาวจรเจ้าที่ช่องเล้งพัดมาทานในชุกคฺคุณมันคงนท กัประ
 กอบด้วยคุณ ๓๐ ประการ “ฉินิทุมททุทเวตคจิตโต” คือ
 จะมีเมตตาคจิตรอ่อนนทในฉรรพตคฺทวไปประการ ๑ “สมาธิ
 ทหตวิคฺคตคิเตโส” มีกิตศอนพิฆาตฆ่ากาจัดให้ปราศจากไป
 ประการ ๑ “นิหิตมาน ทิวโร” เป็นผู้กำจัดเดี่ย ซึ่งมานะ
 และทิวโรประการ ๑ “อจตทพหวินิวิฏจนิพเพมคิตฺทโข”
 มีศรัทธาอันมิได้หวั่นไหวปราศจากสลดแคล้วถ่วงด้อย ประการ ๑
 “ปริบุญญอนิฉินิตปหฺจฺจสุภณโย” มีจิตงามเบิกบานในที่ฝึ
 กัดให้บริบูรณ์ประการ ๑ “นียตสฺนตฺสฺจตฺสฺมาปคฺติโย” มี
 สันตสฺจตฺสฺมาปคฺติบังเกิดเป็นอันเที่ยงประการ ๑ “อจตตฺสฺจ
 คฺนชปริภาวโต” อบรมไปด้วยศรัทธาไม่หวั่นไหวมีกตสันตสฺจ
 หอมพุ่งไปประการ ๑ “เทวมนุสฺสานํ ปิโย” เป็นที่รักแห่ง
 เทพามนุษย์ทั้งหลายประการ ๑ “ชฺฌณาสวพถวนคฺ” มีกต
 ใจในที่จะให้สันตสฺจตฺสฺมาปคฺติประการ ๑ “อริยบุคคลชินตฺสฺนปคฺติ
 โต” เป็นที่ปรารถนาแห่งอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในชินตฺสฺนปคฺติ
 ประการ ๑ “ภฺวํ จ ทวํ จ เทวมนุสฺสานํ” เป็นทศวรรเสริญชั้น

ชมแห่งเทพา และมนุษย์ทั้งหลายประการ ๓ “ อสุรานัน วนพิศ
 ปตัญญู มนุษย์ชานันธิ วตปิตโกมิทปตัญญู ” เป็นที่ไหว้และ
 สรรเสริญแห่งอสุรและเป็นที่ยอมรับโกมนาแห่งมารทั้งหลายประ
 การ ๓ “ โลกมนุษย์โคโต ” มีไว้ระคนปนเจ้าในโลกประการ
 ๓ “ อปโปโลกอนรชชภยทตฺต้าว ” มีปกติแทนซึ่งโทษและภัย
 แม้นแต่เพียงเล็กน้อยประการ ๓ “ มคฺคผลปตฺตสาธาโค ”
 ให้สำเร็จซึ่งประโยชน์คืออมรรคและผลอัน ประเสริฐ แก่ชนทั้ง
 หลายผู้ปราถนาจะพ้นทุกข์ประการ ๓ “ อายาจิตวิปตฺตปณฺธิ
 ปจฺจยภาค ” สัมควรแล้วที่จะอาราธนาถวายบังจายอันไพบูรณ์
 และประณีตประการ ๓ “ อนิเกตตฺยณภามิ ” เป็นผู้ปราถนา
 นอนในที่หาอาลัยมิได้ประการ ๓ “ ฌานชฺฌายิกปวร
 วิหาร ” มีปกติเพ่งฌานและมีวิหารขรรณอันประเสริฐประการ
 ๓ “ วิชฺฐิตชาติเกตฺตวตฺตวิธิตภคโค ” เป็นผู้กำจัด และหัก
 รานเสียซึ่งวัตถุแห่งกิเลส ซึ่งเป็นดังข่ายอันรกษणीให้ขาดสูญ
 ประการ ๓ “ ตังฺกฏิตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ” จะห้ามเสียซึ่งคติ
 อันคาดไปด้วยความคิดเคียว ที่จะให้เวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสง
 สारประการ ๓ “ อกฺุปฺปมเมอภินิวาโส ” จะตั้งอยู่อกุปป์

ธรรมนพประการ ๑ “ อทฺตชฺชิตโกกั ” จะบริโภคซึ่งตั้งอัน
 ปราศจากโทษประการ ๑ “ โอคินณตฺสพฺพวิจิจฺจโน ” จะ
 ห้ามเสียซึ่งความสงสัยทั้งปวงประการ ๑ “ วิมุตฺตคฺคณายตฺตฺโต ”
 จะมีจิตเพ่งเต่งซึ่งวิมุตฺตประการ ๑ “ ทิฏฐฐรมเม อจกทพฺพท
 รุตมนุปรโต ” จะมีจิตมั่นมิได้โตแตกด้วยภัยในทิฏฐฐรรม
 ประการ ๑ “ อนุนยตฺมจฺฉินฺโน ” จะตัดเสียซึ่งความยินดี
 ประการ ๑ “ สพฺพสาตฺกฺขยปรโต ” จะถึงซึ่งอาสวักขัย
 ประการ ๑ “ ตณฺคตฺสมาปรตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ” จะได้ซึ่งสันติสุข
 ตฺมามตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ๑ “ ตมณฺคณตฺมปรโต ” จะประกอบไป
 ด้วยคุณแห่งตมณะประการ ๑ สิวเป็นคุณ ๓๐ ประการฉะ
 ๕

๘. ดอกบัวเทียบกับผู้ปฏิบัติธรรม

ในมิตินทบทฎหาอีกนั้นแหละ ที่พระนาคเสนได้กล่าว
 เปรียบเทียบดอกบัวกับผู้ปฏิบัติธรรมไว้ว่า องค์คุณแห่งดอก
 บัวหุดวงมีลักษณะ ๓ อย่าง คือ

๑. เกิดในน้ำ เติบโตในน้ำ แต่ไม่คิด เปรียบกับผู้ปฏิบัติ
 ธรรม ไม่คิดอยู่ในตระกูล ในหมู่คณะ ในภวภูมิต่าง

เสริญสุข และในปัจจัยเครื่องบริโภคนั้นหลายตลอดจนไม่คิด
อยู่ในกิเลสทั้งมวล

๒. ดอกบัวยอมผุดขึ้นพนา ชูดอกยื่นหน้า เปรียบ
เหมือนผู้ปฏิบัติธรรม ครองบำเพ็ญธรรมทั้ง ๘ คือ ตาก เดือน
ตาก ยศ เดือนยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ ทั้งปวงได้
แล้วผุดลอยอยู่ในโลกุตระธรรม

๓. ธรรมชาติของดอกบัว แม้ถูกลมมีปริมาณเล็กน้อย
พัดถูกต้องแล้ว ก็ดับดับใบกวัดแกว่งไปมา เหมือนผู้ปฏิบัติ
ธรรม ทำความดำรงใจไม่ให้ตกไป ในแห่งกิเลสแม้มี
ปริมาณน้อย มีปกติเห็นกิเลสแม้เล็กน้อยว่าเป็นภยอยู่เสมอ
ดังหวาดหวนต่อภยคือกิเลส ดังพระบาททวา "อนมตฺเตตุ
วชฺเชตุ ภัยทตฺตํว ติมาทาย ติกฺขติ ติกฺขาปเทตุ" ภิกษุนี้
ปกติเห็นภยในโทษทั้งหลายแม้มีปริมาณน้อย ตีมาทานคัก
ษาอยู่ในตักขาบททั้งหลาย

๔. เปรียบเทียบดอกบัวกับพระนิพพาน

เมื่อพูดถึง เรื่องของพระนิพพาน อันเป็นที่ระบคบกิเลสทั้ง

ปวง พระภาคเด่น ถักว้าย วิถีชันษา แต่ พระยามิตินทเปรียบ
 เทียบพระนิพพานกับดอกบัวว่าธรรมชาติของดอกบัว น่าย่อม
 ไม่ซึมคืดอยู่ใต้น้ำใด พระนิพพานอันก็เด่น ทั้งปวงไม่ซึมคืด
 อยู่ใต้น้ำนั้น นแต่ คุณแห่งดอกบัวประการหนึ่ง ซึ่งควร
 เทียบกับพระนิพพาน

๑๐. เปรียบเทียบดอกบัวกับพระภิกษุสามเณร

ตั้งแต่นั้นมาเรา ได้ ทราบ ถึงการ เปรียบเทียบดอกบัว กับสิ่ง
 ประเสริฐต่างๆ เช่น พระพุทธเจ้า พระนิพพาน พระอริย
 สาวก ฯลฯ บุคคลจะหาตัวอย่าง ที่ท่าน เปรียบดอกบัวกับพระ
 ภิกษุสามเณรทั้งเป็นปวงชน แต่ท่านไม่ได้เทียบในส่วนตัว ไป
 เทียบไว้ในส่วนเดียว คือเมื่อพูดถึงเหตุ ที่ภิกษุสามเณรจะพินาศ
 จากพรหมจรรย์ ต้องตะเพกไปสู่มรณาต ท่านว่าเพราะอัน
 ตรายะ ประการซึ่งเทียบกับอนตรายของดอกบัวคือ

๑. ดอกบัวย่อมเป็นอนตราย ด้วยพายัพใหญ่พัดเอาหักโคน
 ไป เปรียบด้วยพระภิกษุสามเณรผู้ต้องดมปาก คือคำชกชวน
 ของคนพาด มาชักนำเกลี้ยกล่อมให้จิตใจเห็นเคลิบเคลิ้มใน

โตกว่าด้วย หน้ายรักจากพระคำสอน ต้องตะเพ็จพรหมจรรย์ไป

๒. ดอกบัวยอมเป็นอนตรายด้วยถูกกมิมชาติคือหนอนเขา
เบียดเบียดกัดคนกินใบ เปรียบเหมือนพระภิกษุสามเณรผู้ตั้ง
ใจประพฤติพรตพรหมจรรย์ แต่ถูกโรคาพาชต่างๆ เข้ามา
เบียดเบียดกัดรอน จนไม่อาจประพฤติพรหมจรรย์ได้

๓. ดอกบัวยอมเป็นอนตราย ด้วยถูกฝูงนาง กินรเก็บเอา
ไปเชยชม ค้อมีผู้มาเด็ดไปจากต้น เปรียบเหมือนพระภิกษุ
สามเณร ถูกมาตุคามล่อให้ลุ่มหลงตั้งศรัทธาในพระคำสอน
ต้องตะเพ็จพรหมจรรย์

๔. ดอกบัวยอมเป็นอนตราย ด้วยถูกเต่าแตะปลาดุกกิน
เป็นอาหาร เปรียบเหมือน พระภิกษุ สามเณร ผู้ประพฤติ
พรตพรหมจรรย์ ถูกพระยามัจจุราชคือความตายมาตัดรอนคร่าเอา
ชีวิตไปเสีย

๕. ดอกบัวยอมเป็นอนตรายด้วยน้ำและโคลนตมไม่บริ-
บูรณ์เหือดแห้งหมดไป เปรียบเหมือนพระภิกษุสามเณรผู้ประ-
พฤติพรตพรหมจรรย์ด้วยความตั้งอกตั้งใจ แต่เพราะก่อดินหลั่ง
และวาดส้านปัจจุบันไม่มี ก็เผอิญให้มีอุปสรรค ขัดข้องต่าง ๆ

เช่นไม่สามารถทรงจำพระธรรมวินัยได้ เป็นเหตุให้ทอดทิ้ง
ต้องตาเพศพรหมจรรย์ไป

๑๑. ดอกบัวเปรียบเทียบกับพุทธบริษัท

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้อนตรัสมา ตัมโพธิญาณใหม่ๆ
ทรงแต่คงความท้อพระหฤทัยที่จะตั้งตนไว้ในยถาคูเพราะธรรมะ
ที่ทรงตรัสรู้นั้น เป็นธรรมะอันตาตกยากที่ชนผู้นั้นในกามคุณ
จะปฏิบัติตามได้ แต่อาศัยพระมหากรุณาในหมู่สัตว์ ทรงพิจารณา
ทบทวนอุชยาศรัยเวไนยสัตว์อีก ก็ทรงทราบว่า ผู้มกเตถ์เบา
บางอันอาจปฏิบัติตามได้กัม จึงเกิดอุปมาเวไนยสัตว์เหมือนดอกบัว
ว่าเวไนยสัตว์ย่อมแบ่งออกเป็นสี่เหล่าตามอุชยาศรัยคือ

๑. อุชยคติณญญ ผู้มกเตถ์น้อยเบาบาง มีอนทรยกติ
จะฟังสอนให้รู้โดยง่าย อาจรับธรรมพิเศษได้ครบถ้วน อันเปรียบ
เหมือนดอกประทมชาติ อันโผล่พ้นจากพินนาชนมาแต่คอยตัม
ผัตรศัมพระอาทิตย์อยู่ จักบานในวัน

๒. วิปจิตณญญ ผู้มกเตถ์ค่อนข้างน้อย เมื่อได้รับอบ
รมในปฏิปทาอันเป็นบุพพภาค จนมีอุปนิสัยแยกต่าง ก็

สามารถบรรดธรรมพิเศษได้ เปรียบเหมือนดอกบัว ซึ่งยังคง
อยู่เต็มอภินิหาร จักบานในวันพรุ่งนี้

๓. เนยยะ ผู้ที่มักเตลยยังไม่เบาบาง ก็ยังคงได้รับคำ
แนะนำในธรรมปฏิบัติไปก่อน เพื่อบำรุงอุปนิสัยจนกว่าจะ
แรงกล้า จึงจะบรรดธรรมพิเศษ เปรียบเหมือนดอกบัวที่ยัง
จมอยู่ในน้ำ คอยเวลาที่จักบานในวันต่อ ๆ ไป

๔. ปทปรมะ ผู้ที่มักเตลยหา บัญญาหาย หายอุปนิสัย
มิได้เคย ไม่สามารถจะบรรดธรรมพิเศษได้ เปรียบเหมือน
ดอกบัวที่จมอยู่ในน้ำและเป็นภักษาหารแห่งปลาและเต่าเสีย

๑๒. ดอกบัวเป็นศิลปวัตถุทางศาสนา

ดอกบัวนอกจากจะเปรียบกับ พระพุทธเจ้า พระธรรม
พระสงฆ์ และพุทธบริษัทดังกล่าวมาแล้ว แม้ในด้านศิลปวัตถุ
ที่เกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา ดอกบัว ก็มี อิทธิพลแฝงอยู่ในศิลป
วัตถุเหล่านั้นมิใช่น้อย ประกอบกับรูปร่างลักษณะของดอกบัว
สวยงาม และสามารถใช้ให้พิศดารพิศดารได้ดี จึงเหมาะ
สมควรที่จะคิดประดิษฐ์ให้เข้ากับสภาพของวัตถุเหล่านั้น ได้โดยเหมาะ

สวมเรานิยมประดิษฐ์ คิดประดิษฐ์ เช่น ปุณฺณียสถาน ประดับประ
 ติษฐีถวดตาย เป็นรูปดอกกตัมบิว เช่นบัวกลุ่ม โคนเสา พระอุ
 ไบสถพระวิหารซึ่งเรียกว่าพรหมสถและบัวปลายเสาเป็นต้นวัตถุ
 เครื่องใช้ ในพิธีการที่เกี่ยวกับพระศาสนา เราก็นิยมทำให้มีถวด
 ตายเป็นรูปบัว เช่นกระถางชุป โคมไฟ พุ่มเทียน ฯลฯ ดัง
 เหตุอันเนื่องมาจากการนิยม ดอกบัวว่าเป็นของสูงและเป็นดอก
 ไม้ที่นิยมนับถือกันมาในระหว่างผู้นับถือพระพุทธศาสนา

๑๓. ดอกบัวที่ใช่เปรียบกับสิ่งอื่น

แม้ในทางโลกียวิสัย ดอกบัว กิ่งไซ้เป็นเครื่อง เปรียบ
 เทียบกับสิ่งต่าง ๆ เช่นเปรียบกับความงามของหญิงสาว ดัง
 เช่นในบทเพลงของปัญญาสิทธิ์เทพบุตร ซึ่งขับถวายพระเจ้าติม
 พรุ บิดาของนางสุริยวัจฉดา อันเป็นที่นิยมกัน อย่างกว้างขวาง
 ว่าเป็นบทเพลงที่ไพเราะในครั้งโบราณ จนถึงกับปรากฏอยู่
 ในพระไตรปิฎก คือพระสุตตันตปิฎก ที่ฉนิกาย มหาวรรค ดัง
 จะนำมาแสดงเฉพาะในตอนที่ปัญญาสิทธิ์เทพบุตร เปรียบดอก
 บัวกับความงามของนางสุริยวัจฉดาว่าดังนี้

ด้โตทกั โปกุขรณั ยุดคั กิณชกุขเรณุนา
นาโค หมุมาภิตโตว โอคาเห กนทว

กุญชรชาติทงหลายทถูกแตกแตกเผาแฉว เมื่อมาเดินนา
ในสระโปกุขรณมนานอนเย็นดันท เต็มไปดวยดะของเกษรประ
ทมชาติ ย่อมจะรูด้กเยือกเย็นเป็นสรุข่มชื่นใจนิต บรช
ผู้ใดมีโอกาดแนบตัวตวงหวางอระประเทศของน้องหญิง ย่อมรู
ด้กขบขงชนบานฉนน

ในโลกนิตสุภษิตโบราณ ท่านเปรียบดอกบัวไว้ว่า

ชดปมาณ กุมทมาด้ กุดปมาณ วินโย ปธานั
พยคติปมาณ กถิตวากยั ปถวปมาณ คินมิถาด้

การทจะรูโตวานาถกหรือตนเพียงไดนน ก็อาศรัยด้าย
บัวเป็นเครื่องบอกให้รู เปรียบเหมือนจะรวาบกคตนมชาติ
ด้กุดเพียงไหน กรโตดวยมารยาทของเขาทแต่ดงออกมา จะ
รวาคนงหรือฉลาคกจงพงเขาพค จะรวาคนคหรือเดวักจง
คตันทญา ฉนน

ในที่บางแห่ง ท่านเปรียบเทียบคำ ของดำรงชนว่าคงที่อยู่
 เสมอ ไม่ว่าจะแม้จะอะไรเกิดขึ้น เช่นแม้นดอกบัวจะงอกขึ้นบนหิน
 ได้ เช่น

อุทฺเทติ ภาณุ ปจฺฉิเม	เมรุราชามี นมิต
ลัดดํ ยทิ นรคํ	ปพฺพตฺเต เต จ อุปตํ
วิคเสน วิปริตํ	ดำรงวาจา กุทาจนํ

บางคาบภาณุมาคฺชน	ทางดง กัด
เมรุราชไปตรง	อ่อนแอ
ไฟนรกดับเย็น - บง -	กชงอก ผานา
ยืนลัดยดำรงชนแต่	หอนเพยนลัดปาง

ในพระธรรมบทท่านเปรียบเทียบไว้ว่า ความทุกข์ไคร้รอกของ
 ชนผู้ละศรัทธาได้แต่ย่อมนจะตกไป เหมือนน้ำที่ตกจากใบบัว
 ดังพระคาถาว่า

โย เวที สหิต ชมมึ คณหิ โดเก ทุรุจยั
 โสกา ตมุหา ปปตฺนติ อุตฺพินฺทุว โปกฺขร -

บุคคลใดแต่ ย่อมครอบงำตี้นหาตามก อันด่วงได้ยาก
 ในโลก ความโศรกทั้งหทัย ย่อมตกไปจากบุคคลนั้น ราว
 กับหยดน้ำตกบนใบบัวฉะนั้น

ดังที่ได้บรรยายมานี้ พอจะสรุปได้ว่า ดอกบัวเป็นดอกไม้
 ไม่สำคัญ จะเรียกว่าเป็นดอกไม้ประจำพระพุทธศาสนามิใช่
 ห่างจากความจริงนัก เพราะความสำคัญของดอกบัวได้มี
 อิทธิพลในเกือบทุกตำราของพระพุทธศาสนา อันท่านโบราณ
 ณาจารย์ได้ยกย่องเชิดชูมาแต่ปางก่อน ซึ่งปรากฏอยู่ใน
 คัมภีร์ต่าง ๆ ของพระพุทธศาสดาทั้งน้ามาบรรยายไว้แล้ว แต่
 จุดประสงค์ของการบรรยายเรื่องนี้ มิได้มีความมุ่งหมายที่จะ
 ชักชวนให้พากันนิยมดอกบัว หรือรับดอกบัวเป็นดอกไม้ประจำ
 พระพุทธศาสนา เป็นแต่เพียงนำมาบรรยายเป็นเครื่องประ
 กอบความรู้อา แต่ก่อนท่านนิยมกันมาอย่างไรเท่านั้น เพราะ
 แม้ดอกบัว จะมี ความ สำคัญ และ มีประวัติการณ เกียวของ

อย่างใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้ามาอย่างยิ่งเพียงไรก็ตาม ดอก
 บวบกงมดภาพเช่นเดียวกับดอกไม้อื่น ๆ ทั้งหลาย อันเรา
 ผู้เป็นพุทธศาสนิกชนและเป็นนักปฏิบัติธรรม จะต้องมองดอก
 บวบด้วยสายตาอีกชนิดหนึ่ง เป็นการมองด้วยสายตาของความ
 วิเวกที่หลุดพ้นภาวะของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะขอสรุปท้ายความ
 เรียงเรียงนี้ด้วยขณิเสณิพระพุทธภาษิตบทหนึ่งซึ่งแสดง ถึงที่
 หนะในเรื่องเกี่ยวกับดอกไม้ไว้ว่า

ปุปฺพานิ เหว ปจฺจินฺนํ พุยาตฺตมฺหนํ มนํ
 สุกฺกํ ความํ มโหโร ว มจฺจุ อาทาย กจฺฉนฺติ

ความตายย่อมพัดพาเอาชีวิต ของบุคคล ผู้มีใจ แต่ไปใน
 อารมณ์ต่าง ๆ กำดั่งพัดพัดเก็บดอกไม้ (ของมาร) อยู่
 เหมือนกระแสน้ำพัดพาเอาบานที่หัดบโหดไปฉะนั้น ฉะนั้นแด.